

TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NDA GÜVENLİK İŞ BİRLİĞİ VİZYONU: SINIRLAMALAR, RİSKLER VE KOLEKTİF GÜVENLİK İMKANI

SECURITY COOPERATION VISION IN THE ORGANIZATION OF TURKIC STATES: CONSTRAINTS, RISKS AND COLLECTIVE SECURITY PROSPECTS

Erhan CANIKOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi

İstanbul Esenyurt Üniversitesi

İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (İng)

 erhancanik@yahoo.com

ÖZ

Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), Türk Dili Konuşan Ülkeler arasında iş birliğini geliştirmek amacıyla ilk etapta kültürel bir konsey şeklinde ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş sonrasında bölgesel iş birliğinin küresel ilişkileri tamamlayıcı bir unsur olarak etkisinin artmasıyla ivmelenmiştir. Türk devletleri arasındaki iş birliğinin kapsamı ve içeriği zamanla genişlemiştir. Sovyet sonrası coğrafyada Bağımsız Devletler Topluluğu ve Şanghay İşbirliği Örgütüne paralel olarak Türk dünyasının kurumsallaşmış bir platformu haline gelmiştir. Günümüzde uluslararası ve bölgesel risk ve tehditleri de gündemine alarak iş birliğini kültür ve ekonominin yanı sıra siyasi alanı da kapsayacak şekilde genişletmeye başlamıştır. TDT, güvenlik iş birliğinin önemini Zirve Bildirilerine paralel Türk Dünyası 2040 Vizyonu ve TDT 2022-2026 Stratejisi gibi örgütün temel belgelerinde vurgulamıştır. Kolektif güvenlik, bu güvenlik iş birliği vizyonunun önemli bir veçhesini oluşturmaktadır. Kolektif güvenlik, uluslararası ilişkilerde bir bölgedeki veya uluslararası sistem içindeki devletlerin barış ve güvenliğe yönelik tehditlere karşılık vermede toplu hareket etmelerini içermektedir. Çalışma, TDT'nin bölgesel tehditlerle mücadelede ve kolektif güvenliği sağlamak için güvenlik iş birliği alanında ne gibi yaklaşımları benimsediğini incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: *Türk Devletleri Teşkilatı, Bölgeselcilik, Güvenlik, Kolektif Güvenlik*

ABSTRACT

The Organization of Turkic States (OTS) initially emerged as a cultural council with the aim of developing cooperation among Turkish-speaking countries. It gained momentum in the post-Cold War era with the increasing effect of regional cooperation as a complementary factor to the global politics. In time, Turkic nations developed the content and scope of their cooperation. The OTS has become an institutionalized platform of the Turkic World in the post-Soviet space besides the Commonwealth of Independent States (CIS) and the Shanghai Cooperation Organization (SCO). Today, by considering current global and risks and threats, the OTS has incorporated political cooperation into its agenda in addition to the cultural and economic issues. The OTS has emphasized the importance of security cooperation in the Summit Declarations as well as in the basic documents of the organization such as the Turkish World Vision 2040 and the OTS Strategy 2022-2026. Collective security constitutes an important aspect of this security cooperation vision. Collective security involves collective action in international relations by states within a region or the international system in response to threats to peace and security. The study examines the approaches adopted by the OTS in the field of security cooperation in combating regional threats and ensuring collective security.

Keywords: *Organization of Turkic States, Regionalism, Security, Collective Security*

Makale Geliş Tarihi / Receiving Date 25.05.2025
Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date 24.06.2025

Araştırma Makalesi/Research Paper

1. GİRİŞ

Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), Türk Dili Konuşan Ülkeler arasında iş birliğini geliştirmek üzere Türk Konseyi adıyla 2009 yılında Nahçıvan'da imzalanan anlaşmayla kurulmuştur (Türk Devletleri Teşkilatı, 2009). Dört kurucu üye (Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan) ortak dil ve tarihi mirasa dayalı siyasi, ekonomik ve kültürel bağları güçlendirmek için bir araya gelmiştir. Özbekistan'ın 2019'da TDT'ye katılmasıyla kuruluşun üye sayısı beşe çıkmıştır. Öte yandan Macaristan (2018), Türkmenistan (2021), Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (2022) ve Ekonomik İş Birliği Örgütü (2023) gözlemci ülke statüsünü sürdürmektedir. TDT, bugüne kadar ticaret, eğitim, kültür ve güvenlik dahil olmak üzere çeşitli alanlarda iş birliğini teşvik etmiştir.

TDT, Sovyetler Birliği'nin çöküşü sonrasında özellikle Orta Asya ve Kafkasya'da ortaya çıkan yeni jeopolitik duruma karşı stratejik bir yanıt oluşturmuştur. Türkiye, bölge ülkeleriyle tarihi ve kültürel bağlarını güçlendirerek iş birliğinin başlatılmasında önemli bir rol oynamıştır. TDT, kuruluşundan itibaren kültürel iş birliğini, enerji ortaklıklarını ve bölgesel kalkınmayı içermek suretiyle kapsamını genişletmiştir. TDT zamanla bölgesel politikada aktifleşirken, Türk devletleri arasında iş birliğinin derinleşmesini sağlayacak bir platform haline gelmiştir.

Türk devletleri arasındaki güvenlik iş birliği Sovyetler Birliği'nin 1991'de dağılmasını izleyen döneme kadar uzanmaktadır. Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından istikrarı sağlamak ve yön bulmak için bölgesel ittifaklar kurmaya çalışmışlardır. Türkiye, başlangıçta Türk devletlerine eğitim, silah ve diplomatik destek sağlamak suretiyle, bu ülkelerle güvenlik ve askeri bağlarını geliştirmeye çalışmıştır. Askeri iş birliği ilk zamanlar ortak tatbikatlar ve savunma anlaşmaları gibi faaliyetleri içermiştir. Türkiye'nin NATO üyeliği, bölgeyi daha geniş uluslararası güvenlik çerçevelerine bağlamada son derece faydalı bir işlev görmüştür.

Türk devletleri 1990'lı ve 2000'li yıllarda ikili ve çok taraflı anlaşmalar imzalamak suretiyle aralarındaki güvenlik iş birliğini geliştirmiştir. Dağlık Karabağ anlaşmazlığı sırasında Türkiye'nin Azerbaycan'a verdiği askeri destek ve barışı koruma misyonlarındaki iş birliği öne çıkmıştır. TDT, bu çabaları daha da kurumsallaştırarak bölgesel güvenlik, terörle mücadele ve ortak savunma stratejilerini uyumlu hale getirecek bir zemin oluşturmuştur. Bu iş birliği, bir taraftan Türk dünyasında ortak güvenliği teşvik etmiş, öte taraftan Rusya ve Çin gibi önemli bölge ülkelerinin dış etkilerinin dengelenmesinde kısmen etkili olmuştur.

Güvenlik iş birliği; askeri ittifakları, istihbarat paylaşımını, ortak askeri tatbikatları, silah anlaşmalarını ve koordineli savunma stratejilerini kapsamakta, karşılıklı güvenlik kaygılarını gidermek için ülkeler arasındaki iş birliğini ifade etmektedir. Bu iş birliği kolektif savunmayı geliştirmeyi, bölgeleri istikrara kavuşturmayı ve dış tehditleri caydırmayı amaçlamaktadır. Günümüzde bölgesel güvenlik iş birliğinin kavramsallaştırılmasında ve anlaşılmasında kolektif güvenlik, ittifaklar, güvenlik rejimleri ve güvenlik topluluklarıyla birlikte önemli modeller olarak öne çıkmaktadır (Bailes & Cottey, 2006:199-201).

Bu makalenin amacı TDT'nin bölgesel tehditlerle mücadelede ve kolektif güvenliği sağlamak için güvenlik iş birliği alanında ne gibi yaklaşımları benimsediğini incelemektir. Bu amaçla çalışmada iki temel soruya yanıt aranacaktır: TDT üyeleri güvenlik iş birliğine nasıl dahil olmaktadır? TDT'de kolektif güvenlik düşüncesine hangi iç ve dış tehditler yön vermektedir? Kafkasya ve Orta Asya'nın laik rejimleri, 2002'den itibaren yavaşça, 2007'den itibaren hızlıca devlet yönetiminde laiklik ilkesinden uzaklaşan Türkiye ile nasıl ortak güvenlik topluluğu oluşturacaktır? Tehdit algıları hangi noktalarda birleşecek ve uzaklaşacaktır?.

2. TEORİK ÇERÇEVE: BÖLGESEL GÜVENLİK VE KOLEKTİF GÜVENLİK

Dünya siyasetinde 'bölge' ve 'güvenlik' kavramları yaygın olarak kullanılmakla birlikte belirsiz ve tartışmalı olagelmışlerdir. Bölge kavramı, Afrika, Amerika, Asya, Okyanusya ve Avrupa gibi

kıtaları, Güney Asya gibi alt kıtaları, Baltık ve Hazar gibi denizleri çevreleyen alanları nitelendirmek için kullanılmıştır. Bölgeler ve alt bölgeler sıklıkla birbirlerinin yerine kullanıldığından aralarındaki fark belirginliğini kaybetmiştir. Alt bölge kıtaların coğrafi olarak farklı alt alanlarını tanımlaması sayesinde bölgelerden farklılaşmaktadır (Bailes&Cottey, 2006:198). Bu açıdan bakıldığında Anadolu, Güney Kafkasya ve Orta Asya alt bölgelerinin birleşimi Türk dünyası bölgesini oluşturmaktadır.

Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan yeni jeopolitik durum bölgesel güvenlikte yeni dinamikleri de beraberinde getirmiştir. Yeni bölgesel güvenlik kompleksleri ortaya çıkmış, küresel güçlerin bölgesel güç komplekslerine nüfuzuyla ilgili işlemlerin doğası ve yoğunluğu farklılaşmış, askeri olmayan konu ve aktörlerin eklenmesiyle güvenlik gündemi değişmiştir (Buzan&Waeve, 2003:17-18). Küresel ve bölgesel aktörler yeni ortaya çıkan bölgelerle farklı ilişki kalıpları geliştirmişlerdir. Bölgesel güvenlik iş birliği faaliyetlerini birbirlerinden ayıran temel özellik bazılarının belirli bir görevi yerine getirmek üzere kurulan bölgesel güvenlik kuruluşları iken, diğerlerinin ise daha genel amaçlı bölgesel kuruluşlar bünyesinde alt konu olarak güvenlik faaliyetleriyle ilgilenmeleridir (Gnanguênon&Hofmann, 2024:165).

Bölgesel güvenlik iş birliğini tanımlamada ön plana çıkan dört model; ittifaklar, kolektif güvenlik, güvenlik rejimi ve güvenlik topluluğudur. İttifaklar iş birliğini belirli bir amaca ulaşmak için kullanırken, düşmanları dışlamaktadır. Güveni teşvik etmek, anlaşmazlıkları önlemek ve çözümü teşvik etmek suretiyle üyeleri arasındaki savaş olasılığını azaltmaktadır. Kolektif güvenlik, üyeler arasında herhangi bir saldırganlık eylemine ve barışa yönelik bir tehdide karşılık vererek savaşı önlemeyi ve sınırlamaya amaçlamaktadır. Güvenlik rejimi, kuvvet kullanmama ve mevcut uluslararası sınırlara saygı gibi davranışlara esas oluşturabilir ya da askeri eylemler ve şeffaflık gibi belirli silah türlerinin kullanımına ilişkin kuralları düzenlemektedir. Güvenlik topluluğu, birbirleriyle savaşmayacakları ve anlaşmazlıklarını başka yollarla çözmeyi zımnen kabul eden devletlerin oluşturduğu bir devletler grubu olarak tanımlanmaktadır (Bailes&Cottey, 2006:199-201).

Belirsizliklerle dolu yeni ortam, barış ve güvenliğin sağlanmasında bölgesel kuruluşların potansiyel rolünü gündeme getirmiştir. Bölgelerin bölgesel güvenliği yönetmede öncülük etmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Bölgesel kuruluşlar arabulucu ve kolaylaştırıcı, barışı koruma görevlisi, güven artırıcı, barışı uygulayıcı ve yerleşimlerin garantörleri olarak faaliyet göstermişlerdir. Bu dönem barış ve güvenliği sağlamaya yönelik uluslararası çabalarda birlikte merkezi bir sütun oluşturmuşlardır (MacFarlane, 2023: 508-509). Bölgesel kuruluşlar, ortak tehditlere karşı askeri çabaları, istihbarat paylaşımını ve ortak savunma stratejilerini koordine ederek kolektif güvenlik mekanizmalarını harekete geçirmişlerdir. Üye devletler birlikte çalışarak kaynaklarını ve kapasitelerini bir araya getirerek bölgeyi dış tehditlere karşı daha dayanıklı hale getirmektedirler.

Kolektif güvenlik, uluslararası ilişkilerde bir bölge veya uluslararası sistem içindeki devletlerin barış ve güvenliğe yönelik tehditlere yanıt olarak toplu hareket etmeyi kabul ettiğini öne süren bir kavramdır (Britannica, n.d.).

Genellikle belirli bir düşmana yönelik olan geleneksel ittifakların aksine, kolektif güvenlik sistemleri, grup içindeki üyeler de dahil olmak üzere herhangi bir saldırganın oluşturduğu tehditlere yanıt verecek şekilde tasarlanmıştır. Kolektif güvenliğin temel prensibi, bir üyeye yapılan saldırının tüm üyelere yapılmış sayılması ve saldırganı caydırmak veya ona karşı koymak için birleşik bir tepki verilmesidir (Hurrel, 2007: 167-169). Bu düşünce, güvenlik alanında iş birliği mekanizmaları yoluyla risk ve tehditleri önlemeyi ve bölgesel veya küresel istikrarı sağlamayı amaçlamaktadır.

Eski güç dengesi ve ittifaklar sistemine karşı 20. yüzyılda ortaya çıkan kolektif güvenlik, Milletler Cemiyeti, Birleşmiş Milletler ve AGİT örnekleri dikkate alındığında tam olarak başarı sağlayamamıştır. Bunda üye sayısının artmasına paralel olarak fikir birliğinin sağlanamamasının

rolü olmuştur (Bailes & Cottey, 2006:200). Dolayısıyla bölgesel bağlamda kolektif güvenlik, gerek üye ülke sayısının daha az olması gerekse buralardaki ülkelerin daha fazla ortak özellikleri bulunması nedeniyle erişilebilir bir hedef olmaktadır. Kolektif güvenlik aynı zamanda bölgesel istikrarın korunmasında ortak sorumluluk duygusu yaratan iş birliği ve karşılıklı savunma normları oluşturarak bölge içinde çatışma olasılığını da azaltmaktadır.

Kolektif güvenliğin etkinliği, üye devletlerin saldırganlığa karşı ortak eylem ilkesini destekleme kararlılığına ve tehditlere hızla yanıt verme yeteneğine bağlıdır. Üye devletler birbirlerine güvendiğinde ve müdahaleleri koordine edecek mekanizmalara sahip olduğunda, kolektif güvenlik potansiyel saldırganların caydırılmasını önemli ölçüde artırabilir ve çatışma olasılığını azaltabilir (Yegorov, 1996). Ancak, farklı ulusal çıkarlar, siyasi istikrarsızlık veya üyeler arasındaki eşit olmayan askeri yetenekler gibi zorluklar sistemi zayıflatabilir. NATO'nun 5. Madde kapsamındaki kolektif savunması gibi başarılı örneklerde, kolektif güvenlik bölgesel istikrarın temel taşı olmuştur (North Atlantic Treaty Organization, 2023). TDT gibi yeni ortaya çıkan kuruluşlarda kolektif güvenlik çerçeveleri hâlâ gelişmektedir. Bu tür bölgesel örgütler ortak dış tehditleri tutarlı ve stratejik bir şekilde ele alma potansiyeline sahiptir.

3. TÜRK DÜNYASINDA İŞ BİRLİĞİNİN GELİŞİMİ

Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılmasının ardından bağımsızlığını yeni kazanan Türk cumhuriyetleri (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan), Sovyet alanı dışındaki en önde gelen Türk gücü olan Türkiye ile tarihi bağlarını yeniden kurmaya çalışmıştır. Türkiye, Türk devletlerini ilk tanıyan ve diplomatik ilişki kuran ülkeler arasında yer almıştır. Türkiye bölgede Rus etkisini kırmaya dönük aktif politikalar uygulamıştır (Aydın, 2002: 366-371). Türkiye bu ülkelerin savunma güçlerini modernleştirmeyi ve profesyonelleştirmeyi hedefleyen bir dizi savunma iş birliği anlaşması imzalamış, askeri yardım yapmıştır. Bu kapsamda Azerbaycan ve Orta Asya devletlerine mensup subayları eğitmek suretiyle TDT öncesinde askeri iş birliğinde dikkate değer bir rol oynamıştır. Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasında imzalanan ikili savunma anlaşmaları, daha geniş bölgesel iş birliğinin temellerini oluşturmuştur (Outzen, 2023).

1990'lı yıllar boyunca ve 2000'li yılların başlarında hayata geçirilen muhtelif çok taraflı girişimler Türk devletleri arasında daha kapsamlı askeri iş birliğinin yolunun açılmasına katkı sağlamıştır. 1992 yılında başlayan Türk Zirveleri, Türk cumhuriyetlerinin liderlerini bir araya getirerek savunma ve güvenlik de dahil olmak üzere çeşitli alanlarda iş birliği imkanlarının tartışılmasını sağlamıştır (Aydın, 2002:388-406). Ayrıca Hazar Muhafız Girişimi gibi iş birlikleri, Hazar bölgesindeki enerji kaynaklarının güvenliğini sağlamayı ve sınırları istikrara kavuşturmayı amaçlamıştır (Global Security, t.y.). Söz konusu savunma çabaları TDT'nin 2009 yılında kurulmasına zemin hazırlarken, askeri iş birliği ortak bir bölgesel çerçeve altında kurumsallaşma imkânı bulmuştur.

İlerleyen dönemde küresel ve bölgesel gelişmeler, TDT bünyesinde güvenlik iş birliğini daha önemli hale getirmiştir. Güvenlik iş birliğinin önemi, Zirve Bildirileri'nin yanı sıra Türk Dünyası 2040 Vizyonu (Türk Devletleri Teşkilatı, 2021) ve TDT 2022-2026 Stratejisi gibi örgütün temel belgelerinde vurgulanmıştır. Türk devletleri, ortak dil ve kültürel mirasa sahip olmalarından istifadeyle askeri bağları güçlendirmek ve güvenlik konusunda daha fazla iş birliği sağlama konusunda potansiyele sahip olmuşlardır.

2040 vizyonu TDT'nin bütünleşmesine yönelik yol haritasını ortaya koyarken güvenlik iş birliği alanında da önemli bir çerçeve çizmektedir. Bu kapsamda üye devletlerin uluslararası ve bölgesel konularda siyasi istişarelerde bulunmalarını sağlayacak çok taraflı ve düzenli toplantı mekanizmaları oluşturulması öngörülmektedir. Ayrıca radikalleşme, aşırılık, İslam düşmanlığı, sınır güvenliği, uyuşturucu ticareti, düzensiz göç, insan ve silah kaçakçılığı, organize suçlar, mali ve siber suçlarla mücadele ve göçün düzenlenmesi hususlarında güvenliğin pek çok alanında iş birliği yapılması hedeflenmiştir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2021).

TDT, askeri iş birliği için doğal bir ortam sağlamaktadır. Üye devletlerin ortak askeri

tatbikatlar yapmalarına, istihbarat paylaşımlarına ve terörizm, sınır anlaşmazlıkları veya dış müdahaleler gibi bölgesel tehditlere karşı koordineli yanıtlar geliştirmelerine olanak tanımaktadır. Bu tür iş birliği, küçük ve orta büyüklükteki devletlerin, yalnızca bireysel güçlerine güvenmek yerine, kolektif olarak çalışarak tehditlerle mücadele etme yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. TDT üyeleri, özellikle Güney Kafkasya ve Orta Asya gibi çatışmaya yatkın bölgelerde sınır anlaşmazlıkları, terörizm, siber tehditler ve bölgesel istikrarsızlık gibi ortak güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya bulunmaktadır (Tarçın, 2025: 246-247). Türkiye'nin teşkilatın askerî açıdan en gelişmiş üye olması, Türk devletleri arasında ortak askeri eğitimin, istihbarat paylaşımının ve savunma kapasitesinin geliştirilmesinin kolaylaştırılmasında kilit bir rol oynamaktadır.

TDT bünyesindeki bu iş birliğinin öne çıkan örneklerinden biri, Türkiye ile Azerbaycan arasında özellikle Dağlık Karabağ anlaşmazlığı sonrasında artan stratejik askeri ortaklığı olmuştur (Tarçın, 2025: 248). Türkiye, ortak askeri tatbikatların düzenlenmesinde, savunma eğitimi verilmesinde ve örgüt içinde istihbarat paylaşımının teşvik edilmesinde öncü rol oynamıştır. Bu doğrultuda Türkiye, Dağlık Karabağ savaşı sırasında Azerbaycan'a aktif destek vermiş, askeri yardım ve gelişmiş silah sağlamış, bunlara paralel olarak diplomatik destek sunmuştur. Türkiye'nin söz konusu liderliği, Türkiye'nin güvenliğin merkezi sütunu olarak görüldüğü TDT genelinde daha derin güvenlik iş birliği için bir emsal oluşturmıştır.

Karabağ savaşında Türkiye-Azerbaycan askeri ittifakının başarısı Türk dünyasında bu tür iş birliği düşüncesini pekiştirmiştir (Alizada, 2025:27-28). Söz konusu ikili ilişkiler, diğer üye devletlerin Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünü desteklediği ve kolektif toplu savunma yeteneklerini geliştirmeyi amaçlayan askeri tatbikatlara iştirak ettikleri TDT platformuna da yayılmıştır. Bu tür tatbikatlar üye devletlerin orduları arasındaki iş birliğinin geliştirilmesinin yanı sıra dış tehditlere karşı caydırıcılığı ön plana çıkartırken bölgesel dayanışma potansiyelini arttırmıştır. Türk devletleri, ortak askeri operasyonlar yoluyla çevre ülkelerdeki çatışmalardan, terörden, ya da dış güçlerden kaynaklanan güvenlik sorunlarına kolektif olarak yanıt verebileceklerdir.

TDT'nin bölgesel güvenlik iş birliği, Rusya ve Çin gibi dış güçlerin bölgedeki etkisi dahil daha geniş güvenlik konularını dikkate almaktadır. Rusya, TDT'yi öncülük ettiği Avrasya Ekonomik Birliği ve Ortak Güvenlik Anlaşması Örgütü gibi bölgesel yapılanmalara rakip olarak görürken, Orta Asya ülkeleri TDT'yi siyasi veya askeri bir ittifaktan ziyade ekonomik, kültürel ve insani iş birliği platformu olarak görmektedir (Matveev, 2025). TDT'nin Rusya'nın kaygılarını hafifletmek amacıyla teşkilata dönüşmesinin 20 yıllık bir süreyi bulduğu dikkate alındığında güvenlik alanındaki ilerleme kaydedilmesi zaman alacaktır. Türkiye'nin NATO üzerinden bugüne kadar gerçekleştirdiği faaliyetler bölgesel güvenlik iş birliğinin altyapısının oluşmasına da katkı sağlamaktadır.

Türkiye'nin TDT içindeki etkisi, Türk devletleri ile Batılı güvenlik çerçeveleri arasında bir köprü görevi görmesine olanak tanıyan NATO üyeliğiyle daha da güçlenmiştir. Türkiye, NATO üyeliği sayesinde diğer TDT üyelerine ileri askeri teknolojiye, eğitim programlarına ve stratejik savunma fikirlerine erişim olanağı sağlamıştır. Örneğin Türkiye, Azerbaycan ve Orta Asya askeri personelini Barış için Ortaklık (BiO) gibi NATO öncülüğündeki girişimlerle eğiterek onları Batı askeri standartlarıyla tanıştırmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin NATO'daki rolü, TDT ülkeleriyle, özellikle sınır güvenliği ve radikalizmle mücadele gibi alanlarda istihbarat paylaşımına ve terörle mücadele çabalarında iş birliği yapmasına olanak tanımıştır. Hem TDT içinde lider hem de NATO'da kilit bir oyuncu olarak bu ikili rol, Türkiye'nin Türk dünyasındaki güvenlik gündemini etkileme yeteneğini arttırmıştır. TSK bünyesinde 1998 yılında faaliyete geçirilen Barış için Ortaklık (BiO) Eğitim Merkezi'nde dokuz yıl içinde diğer ülkelerin yanı sıra Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'dan yüzlerce askeri personelin eğitimi tamamlanmıştır (Hürriyet, 2007).

Bununla birlikte beş Orta Asya ülkesi için Aralık 1991'den itibaren faaliyete geçirilen Kuzey

Atlantik İş birliği Konseyi bir diyalog platformu oluşturmuştur. 1997 yılında bunun yerini Avrupa Atlantik İş birliği Konseyi almıştır. Dört Orta Asya ülkesi iş birliği programlarından istifade etmiş, Tacikistan ise 2002 yılında programa katılmıştır. Her ülkenin NATO ile ilişkisi birbirlerinden farklı düzeylerde gelişmiştir (North Atlantic Treaty Organization, 2024). Bununla birlikte Türkiye'nin NATO üyeliği sayesinde Kafkasya ve Orta Asya ülkeleri ile Barış için Ortaklık (BiO) programı kapsamında yoğun bir iş birliği gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla Türkiye'nin NATO üyeliği, TDT'ye stratejik bir caydırıcılık katmanı ekleyerek örgütü benzersiz bir jeopolitik alanda konumlandırmıştır. Türkiye'nin katkısı sayesinde, TDT ülkeleri dolaylı olarak NATO'nun kolektif savunma ilkelerinden ve onun daha geniş güvenlik şemsiyesinden yararlanma fırsatı bulmuşlardır.

Türkiye'nin TDT'deki liderliği, örgütün dışa dönük kalmasını ve hem bölgesel hem de küresel güçlerle etkileşime girebilme kabiliyetini garanti altına almaktadır. Bu TDT'nin bölgesel bir güvenlik aktörü olarak güvenilirliğini arttırmanın yanı sıra Rusya ve Çin'in Orta Asya ve Kafkasya'daki etkisine karşı da bir denge sağlamaktadır. Güler (2022), ittifakın bir anlamda bölgenin Rusya veya Çin'in arka bahçesi değil Türk bölgesi olduğunu teyit ettiğini, ayrıca özellikle Rusya ve Çin rekabetinde bir denge ve alternatif alan olarak hizmet edeceğini ileri sürmüştür. Dolayısıyla güçlü bir Türk devletleri ittifakı Rusya ve Çin'in özellikle Orta Asya'da nüfuzlarını yayma girişimlerini engelleyebilecektir.

Güvenlik iş birliği, TDT'nin kuruluşundan bu yana, üye devletler arasında ortak jeopolitik çıkarlar ve karşılıklı güvenlik sorunlarının yönlendirdiği temel bir konu olagelmıştır. TDT, 2009 yılında kurulduğunda temel hedeflerinden biri Sovyet sonrası alanda ortaya çıkan güvenlik endişelerini gidermek olmuştur (Sarı, 2023:140). Sovyetler Birliği'nin dağılması, Orta Asya ve Kafkasya'da güç boşluğu yaratmış ve bağımsızlığını yeni kazanan Türk cumhuriyetleri toprak anlaşmazlıkları, bölgesel istikrarsızlık, terörizm ve dış güçlerin etkisi de dahil olmak üzere çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmışlardır. Dolayısıyla Türkiye, askeri yetenekleri ve NATO üyeliğiyle, bölgesel istikrarın sağlanması ve Türk dünyasının çıkarlarının korunması için bu ülkeler arasında güvenlik iş birliğinin geliştirilmesinin önemini kavramıştır.

Türkiye, örgütün önde gelen askeri gücü olarak, askeri personelin yetiştirilmesinde ve diğer Türk devletlerine askeri teçhizat sağlanmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Bu iş birliği, Türkiye'nin Azerbaycan'a yaptığı askeri yardımın, TDT içindeki savunma iş birliğinin stratejik önemini vurguladığı Dağlık Karabağ savaşı gibi çatışmalarda özellikle belirgin hale gelmiştir (Kınık&Çelik, 2021:171).

Terörizm, sınır ötesi çatışmalar ve radikalizm gibi bölgesel tehditleri kolektif olarak ele alma yeteneği, üye devletlerin TDT çerçevesi altında bir araya gelmesi ve gelecekteki güvenlik girişimlerinin temelini oluşturması için önemli bir motivasyon haline gelmiştir (Sarı, 2023:150-153).

Türkiye, Türk Cumhuriyeti'nden gelen personele Silahlı Çatışma Hukuku, İnsan Kaçakçılığı ile Mücadele, Sınır Güvenliği, Doğal Afetlerde İnsani Yardım Harekâtı, Organize Suçlarla Mücadele ve Sivil-Asker İş birliği gibi konularda düzenlenen kurslarla bu ülkelerin savunma ve güvenlik standartlarını Batılı ülkelerin standartlarına çıkarılması yönünde de çaba sarf etmiştir (Hürriyet, 2007). TDT üyeleri, kolektif savunmanın bölgesel özerklikleri ve dayanıklılıkları için kritik öneme sahip olduğunu kabul ettikleri ölçüde güvenlik iş birliği, teşkilatın temel misyonu olarak gelişme potansiyeline sahiptir. Zamanla TDT, terörle mücadele, siber güvenlik ve ortak savunma stratejilerine odaklanarak askeri ve savunma iş birliği girişimlerini genişletebilecektir. TDT büyüdükçe, güvenlik iş birliği teşkilatın bölgesel nüfuzunun güçlendirilmesinde ve Türk dünyasının istikrarının korunmasında itici bir faktör olacaktır.

Rusya, Türk dünyasının TDT'nin kurumsal yapısı bünyesinde giderek bütünleşme yönünde gelişmesini, çevresinde artan ABD, Çin ve AB etkisine karşı bir çeşit tampon bölge olarak görmek istemektedir. İlk etapta Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nin etrafında kurulan "Yeşil

Kuşak" in bir başka sürümü olarak algılamıştır. Dolayısıyla başlangıçta kuşku baktığı bu oluşumu kendi kontrolü ve gözetimi altında ve kendi istediği rotada evrilmesine göz yummaktadır (Caspian Institute for Strategic Studies, 2024). Rusya, Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ'ı ve çevresindeki yedi mahalleyi Ermenistan'ın işgalinden özgürleştirme harekâtı sırasında, Erivan'daki Batı yanlısı yönetiminin OGAÖ ve ikili anlaşmalar kapsamında istediği askeri desteği ve güvenlik garantilerini vermemiştir (The Moscow Times, 2020; Tass, 2020). Rusya, çatışmaların Ermenistan'ın mevcut topraklarına yayılması halinde bu ülkeye gereken desteği vereceğini bildirmiştir (Harutyunyan, 2020).

Öte yandan Rusya, Ukranya'da 2014'te gelişen Batı yanlısı protesto eylemleri sonrası bu ülkenin bazı bölgelerini ilhak etmiş, bazılarını da 2022 yılında başlattığı askeri harekât sonucunda ele geçirmiştir. Dolayısıyla Rusya "yakın çevresi"nde bugüne kadar izlediği uzun soluklu politikalardan geri adım atmıştır. Bu tutumu Rusya'nın uzun süredir ayrıcalıklı çıkar alanı olarak gördüğü Güney Kafkasya'da ve Orta Asya'da Batı yanlısı rejimler yerine kendisiyle iş birliği yapacak bir Türk dünyasını tercih edeceğini göstermektedir.

4. DIŞ GÜVENLİK TEHDİTLERİ VE TDT'NİN KOLEKTİF GÜVENLİK ANLAYIŞI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin NATO'ya üye olması, Turancılık ideolojisiyle birleştiğinde Azerbaycan, Orta Asya cumhuriyetleri ve Rusya'nın içindeki Tataristan ile Başkurdistan gibi bölgelerde istikrarı bozucu bir güç konumu kazandırmıştır (Matveev, 2025). 18. yüzyıldan itibaren Slavcılığı dış politika doktrini olarak benimseyen Ruslar, SSCB döneminde de sonrasında da Türkiye'nin bölge ülkeleriyle ilişkilerine sürekli kuşkuyla bakmışlardır.

Rusya Federasyonu, Sovyet sonrası alanın diğer alt bölgelerinde olduğu gibi Orta Asya ve Güney Kafkasya'yı ayrıcalıklı çıkar alanı olarak görmüştür. Moskova, SSCB'ye göre gevşek bir birlik olarak tanımlanan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ), daha kurulacak Şangay İş birliği Örgütü (ŞİÖ) ve ikili anlaşmalar yoluyla bölge ülkeleri üzerinde etkinliğini sürdürmeyi hedeflemiştir. ABD terörle mücadele ve dış yardım, AB yumuşak güç unsurları, Çin enerji, ticaret ve güvenlik, İran nüfuz arayışı, Türkiye ise tarihi ve kültürel bağlarını öne çıkartarak bölge ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmeyi hedeflemişlerdir (Canikoğlu, 2010:124-145).

Rusya'nın TDT üyesi ülkelere yakınlığı bölgedeki güvenlik dinamiklerini önemli ölçüde etkilemektedir. Orta Asya ve Kafkasya'da tarihsel olarak egemen bir güç olan Rusya bölgedeki varlığını, askeri üsler, ekonomik nüfuz ve siyasi nüfuz dahil olmak üzere çeşitli şekillerde öne çıkarmaktadır. TDT üyelerinin çoğu Rusya ile ortak sınırlara sahip olduğundan, ulusal çıkarlarıyla Rusya'nın çıkarlarının sıklıkla kesiştiği karmaşık bir güvenlik ortamında ilerlemek zorunda kalmaktadır. Bu yakınlık, TDT üyelerini savunma yeteneklerini geliştirmeye ve Rusya'nın bölgedeki iddialılığıyla ilişkili potansiyel riskleri azaltmak için güvenlik iş birliğini sürdürmeye zorlamaktadır (Heckenthaler, 2024).

Rusya'nın Ukrayna'daki geniş çaplı askeri harekâtı bu ülkenin kapasitesi ve bölgede güvenlik garantörü olmaya devam etme isteğini sorgulayan bir dönüm noktası oluşturmuştur. Savaş Rusya'nın askeri yeteneklerini zayıflatmanın yanı sıra Orta Asya ülkelerinin toprak bütünlükleri konusunda endişe duymalarına sebep olmuştur (Heckenthaler, 2024:2). Dolayısıyla TDT üyeleri arasındaki güvensizlik duygusunu artırmıştır. Kırım'ın ilhakı ve Doğu Ukrayna'da devam eden çatışma, Rusya'nın jeopolitik hedeflerine ulaşmak için askeri güç kullanma konusundaki istekliliğini göstermiştir. Rusya'nın bölgeyi istikrarsızlaştırma potansiyeli, TDT içindeki bölgesel dayanışmayı ve kolektif güvenlik düşüncesini güçlendirmeyi amaçlayan ortak askeri tatbikatlara ve savunma anlaşmalarına katılmaya yönelmektedir (Sarı, 2023: 153-157).

Bu bağlamda TDT, üyelerinin Rus etkisinin ve askeri müdahalelerin yarattığı zorlukları toplu olarak ele alabileceği bir platform görevi görmektedir. TDT üyesi devletler, daha derin askeri

bağları güçlendirerek ve ortak tatbikatlar gerçekleştirerek potansiyel tehditlere karşı birleşik bir cephe oluşturabilecek potansiyele sahiptirler. TDT üyeleri savunma yeteneklerini güçlendirmek için birlikte çalışırken, ulusal güvenliklerini geliştirmenin yanı sıra diğer aktörlerin yarattığı karmaşıklıklara karşı koyabilecek daha istikrarlı ve dayanıklı bir bölgesel güvenlik ortamına da katkı sağlayacaklardır (Sarı, 2023: 153-157).

Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi (BRI), Kazakistan, Kırgızistan ve Azerbaycan gibi TDT üye ülkelerine ev sahipliği yapan Orta Asya ve Kafkaslar da dahil olmak üzere Asya genelinde altyapı bağlantısını ve ekonomik iş birliğini geliştirmeyi amaçlamaktadır (The State Council of The People's Republic of China, 2023). Çin'in BRI'yi hayata geçirmesinde jeopolitik ve ekonomik gerekçeler bulunmaktadır (McBride vd., 2023). Çin, ulaşım, enerji ve iletişim projelerine yatırım yaparak ekonomik ortak olarak konumunu sağlamlaştırırken, bölgesel güvenlik dinamikleri üzerinde geniş kapsamlı etki elde etmektedir. Çin sermayesinin akışı ve altyapı gelişimi, bölge ülkelerindeki ekonomik istikrarın artırılmasına yardımcı olmakla birlikte Çin'e aşırı bağımlılık ve Çin'in içişlerinde siyasi nüfuzunun artmasına yol açabilecektir.

Çin, BRI aracılığıyla bölgedeki etkinliğinin genişlemesi başta Türkiye olmak üzere TDT üyelerinin güvenlik planlamalarında söz konusu etkiyi dikkate almalarını gerektirecektir. Çin'in yakınlığı ve bölgedeki artan ekonomik çıkarları, bölgede Afrika ülkeleriyle geliştirdiği ilişkileri burada hayata geçirmemesi için Türkiye dengeleyici rol oynayabilecektir (Akçay, 2022). Çin yatırımlarının yarattığı karşılıklı bağımlılık, Türkiye'nin yanı sıra egemenliklerini sürdürmek ve ulusal çıkarlarını korumak isteyen TDT ülkeleri için dengeleyici bir davranışa yol açabilir. Nitekim Çin Orta Asya ve Kafkasya'ya yaptığı yatırımlarla küresel rakibi ABD'yi rahatsız etmiştir. Trump Yönetimi'nin üst düzey yetkilileri, Çin'in büyüyen küresel etkisine karşı koymayı en önemli dış politika önceliği olarak belirlemiştir. ABD yetkilileri Pekin'in bölgede artan ekonomik varlığını azaltmak için fazla çaba göstermek zorunda kalacaktır (Eurasianet, 2025).

Soğuk Savaş sonrası Türk dünyasında ortaya çıkan güç boşluğu ABD, Çin ve Rusya'yı bölgede rekabet içine sokmuştur. Şanghay İş Birliği Örgütü bu rekabetin araçlarından biri haline gelmiştir (Sarı, 2023:144-145). Çin'in Orta Asya'daki artan varlığı ve çıkarları, TDT üyesi devletleri, yabancı egemenliğiyle ilişkili potansiyel güvenlik risklerini dengelemek için askeri ve savunma iş birliklerini geliştirme potansiyeline sahiptir. Çin'in artan etkisinden korunmak için TDT platformunda kolektif güvenlik önlemleri geliştirebilirler. Bu, ortak askeri tatbikatlara katılmayı, istihbarat paylaşmayı ve Çin'in bölgedeki nüfuzunun daha geniş sonuçlarını dikkate alan koordineli savunma stratejileri geliştirmeyi içermektedir.

Terörizm, aşırıcılık ve sınır istikrarsızlığı gibi ortak tehditler, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) içindeki askeri iş birliğini önemli ölçüde artırmaktadır. Üye devletler, çoğunlukla aşırı ideolojiler ve terörist faaliyetlerle daha da kötüleşen, yerel ve bölgesel istikrarsızlıktan kaynaklanan çeşitli güvenlik sorunlarıyla karşılaşmaktadır. Örneğin, Orta Asya, radikalleşmenin ve İslam Devleti ve diğer aşırılık yanlısı grupların militan devşirme yuvası haline gelmiştir. Bu gruplar, sınırların geçirgenliğinden ve yönetimlerin bölünmüşlüklerinden istifade ederek sadece devletlerin tek tek istikrarına değil, aynı zamanda bölgesel güvenliğe de doğrudan tehdit oluşturmaktadır. TDT üyeleri böylesi tehditlere karşı; ortak terörle mücadelede girişimleri, istihbarat paylaşımı ve koordineli askeri faaliyetler gibi çabalarla mücadele etmeleri gerektiğinin bilincindedir (Sarı, 2023:150-153).

Sınır istikrarsızlığı, özellikle tarihsel anlaşmazlıklar ve etnik gerginlikler nedeniyle, TDT üyelerinin güvenlik ortamını daha da karmaşık hale getirmektedir. Örneğin Kırgızistan ve Özbekistan gibi ülkeler, sınırların çizilmesi ve kaynak rekabeti ile ilgili, şiddetli çatışmalara yol açabilecek çatışmalar yaşamışlardır (Bekmurzaev, 2025). Ayrıca yasa dışı insan ticareti ağlarının ve kaçakçılık operasyonlarının varlığı sınır yönetimine ilişkin riskleri artırmaktadır. Bu bağlamda TDT üyeleri, ortak tatbikatlar gerçekleştirerek ve sınır olaylarına hızlı müdahaleye yönelik mekanizmalar kurarak güvenlik alanında iş birliklerini arttırabilecektir. Böylece TDT, sınır güvenliğini güçlendirmeyi, gözetleme yeteneklerini geliştirmeyi ve sınır ötesi sorunları

yönetmede birleşik bir yaklaşımı teşvik edecektir.

TDT üyelerinin bu ortak tehditlerin kabulü, bölgedeki kolektif güvenliği ve istikrara odaklanarak daha yapılandırılmış askeri ortaklıkları da motive edecektir. Türk devletleri ortak askeri tatbikatlar ve savunma anlaşmaları gibi girişimlerle terörizm ve sınır istikrarsızlığının yol açtığı karmaşıklıklarla mücadelede aşama kaydedeceklerdir. İş birliği, üye devletlerin askeri yeteneklerini geliştirmenin yanı sıra karşılıklı güven ve anlayış inşa ederek daha dayanıklı bir bölgesel güvenlik mimarisinin oluşumuna katkı sağlayacaktır.

5. TDT'DE GELECEKTEKİ KOLEKTİF GÜVENLİK BEKLENTİLERİ

Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) içindeki kolektif güvenliğin derinleştirilmesine yönelik beklentiler, 1990'larda Türkiye'de yetkililerce benimsenen "Adriyatik'ten Çin Seddine Türk Dünyası" söyleminde (Eren, 2022) temellenen ortak bir askeri gücün kurulması potansiyeliyle birlikte önem arz etmektedir. Üye devletler küresel veya bölgesel güçlerden gelen etkiler, sınır istikrarsızlığı, terörizm ve dış tehditler gibi bir dizi ortak güvenlik sorunuyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu nedenle TDT üyeleri kolektif savunma yeteneklerini geliştirmek suretiyle potansiyel saldırganlara karşı caydırıcılık sağlayabileceklerdir. Daha önemlisi Orta Asya devletlerini Rusya ve Çin'in merkezinde yer alıkları iki önemli güvenlik çerçevesinin ötesinde yeni bir zemine taşıyabileceklerdir.

TDT üyesi ülkeler son olarak 8 Temmuz 2024 tarihinde Kazakistan'ın Mangıstav kentinde dokuz gün süren "Birleşik 2024" tatbikatını icra etmişlerdir. Tatbikatta askeri çatışma halinde gerçekleştirilecek olan manevraların, deniz, kara ve hava kuvvetlerinin tepkilerinin kontrol edilmesini amaçlanmıştır. Ayrıca katılımcılar birtakım askeri testlere de tabi tutulmuşlardır (Kırım Haber Ajansı, 2024). Bu tür ortak askeri tatbikatların genişletilmesi, askeri bütünleşmenin desteklenmesinde önemli bir rol oynayacak; silahlı kuvvetler arasındaki birlikte çalışabilirliği geliştirerek, kriz sırasında sorunsuz bir şekilde birlikte hareket etmelerine olanak tanıyacaktır. Tatbikatlar TDT üyeleri için genel hazırlık ve etkinliğinin artırıldığı bir platform görevi de görebilecektir.

Sonuç olarak ortak tatbikatlar Türk dünyasında daha dayanıklı ve yetenekli bir güvenlik mimarisinin oluşmasına katkıda bulunurken üye devletlerin hem mevcut hem de yeni ortaya çıkan tehditlere daha etkili bir şekilde müdahale etmeleri doğrultusunda hazırlanmalarını sağlayacaktır.

Son zirvelerde üye devletler karşılıklı güvenlik ve stratejik uyuma daha fazla odaklandıklarını göstermiş, bu durum bölgesel dinamiklerde önemli bir değişime işaret etmiştir. Böylece üyeler TDT'yi Türk dünyasının güvenlik mimarisinin şekillendirilmesinde merkezi bir oyuncu konumuna getirmiştir (Mirzazada, 2025). Öte yandan TDT, Devlet Başkanlarının önerileri, 2040 Türk Dünyası Vizyonu ile 2022-2026 TDT Stratejisi kapsamında bölgesel ve küresel etkisiyle görünürlüğünü arttırmak için uluslararası kuruluşlarla iş birliğini arttırmaya başlamıştır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2021).

TDT üyeliğini genişletmek veya Türk Dili Konuşulan Ülkelerle ortaklıklar kurmak, güvenlik iş birliğini geliştirmek ve örgütün nüfuzunu genişletmek için stratejik bir fırsat sunmaktadır. 2021 yılında TDT'nin yeniden yapılandırılması kapsamında Nahçıvan Anlaşması'nda çeşitli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bu düzenlemelere göre Türk dilinin resmi dil veya devlet dili statüsü bulunan ülkeler teşkilata üye veya gözlemci olarak kabul edilebilecekler. Dolayısıyla TDT'nin genişleme kriterleri son derece açık şekilde ortaya konulmuştur (Şimşek, 2025). Üyeliğin genişlemesi bölgesel güvenliğe kapsamlı bir yaklaşımı teşvik ederek mevcut üyelerin yeteneklerinin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Öte yandan özellikle terörizm ve aşırılık gibi benzer tehditlerle karşı karşıya olan diğer ülkelerle yapılacak ortaklıklar, bilgi paylaşımını, ortak eğitim tatbikatlarını ve krizlere koordineli müdahaleleri kolaylaştırarak teşkilatın kolektif güvenlik mimarisini güçlendirecektir.

Ayrıca, ortaklıkların Türk uluslarının ötesinde Orta Doğu ve Afrika'daki ülkeleri de kapsayacak şekilde genişletilmesi TDT'nin stratejik derinliğini zenginleştirebilecektir. Nitekim Bışkek zirvesinde liderler, TDT ile Afrika Birliği arasında iş birliğini geliştirme ve bölgesel etkileşimin arttırılmasına yönelik olarak iki teşkilatın Ortak Zirvesi'nin düzenlenmesi yönünde hazırlık yapılması talimatı vermişlerdir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024). Bu ülkelerin çoğu, siyasi istikrarsızlık ve aşırı şiddet gibi TDT üyelerinin karşılaştığı sorunlara paralel güvenlik sorunlarıyla boğuşmaktadırlar. TDT, bu ülkelerle iş birliği çerçeveleri kurarak terörle mücadele çabalarını geliştirebilecek ve güvenlik yönetimindeki deneyimlerini Afrikalı ortaklarıyla paylaşabilecektir. Bu tür ortaklıklar aynı zamanda ekonomik bağları güçlendirirken, sınır güvenliği, ticaret ve altyapı gelişimi gibi konularda iş birliğini kolaylaştırabilecektir.

Türk Devletleri Teşkilatı (TDT)'nin askeri iş birliğini geliştirme konusunda karşılaştığı temel zorluklardan biri, özellikle Rusya ve Çin'den gelen dış güç etkileri ile üye devletler arasında iç uyum ihtiyacının dengelenmesinde yatmaktadır. Koçak (2023:133), büyük güçlerin Orta Asya'da nüfuz için yarışırken, TDT'nin bölgesel güvenliği artırma, rolünü pekiştirme ve Rusya ile Çin'in baskın etkilerini dengeleme potansiyeline sahip olduğunu savunmaktadır. Her iki ülkenin de Orta Asya'da çıkarları bulunmakta olup, ekonomik ve askeri yollarla önemli nüfuza sahiptirler. Örneğin, Rusya'nın bazı TDT üleriyle olan tarihi bağları ve güvenlik anlaşmaları, örgüt içindeki askeri bütünleşmenin derinleşmesine ilişkin endişeler yaratabilir; zira devletler, Moskova'yı üzme korkusuyla Türkiye ve diğer Türk ortaklarla daha yakın iş birliği yapma konusunda isteksiz olabilirler. Benzer şekilde Çin'in Kuşak ve Yol İnisiyatifi de hem fırsatlar hem de riskler barındırmaktadır. Proje bölge ülkelerine ekonomik fırsatlar sunarken aynı zamanda Pekin'in bölgedeki siyasi nüfuzunun artacağı yönündeki endişeleri de beraberinde getirmektedir.

Bu zorluklara rağmen, TDT içindeki askeri iş birliğinin büyümesine yönelik önemli fırsatlar mevcuttur. Terörizm, sınır istikrarsızlığı ve sınır aşan suçlar gibi ortak güvenlik tehditlerinin giderek artması, üye devletlerin bu alanlarda iş birliğini motive etmektedir. Ortak askeri tatbikatlar, istihbarat paylaşımı ve savunma anlaşmaları gibi girişimler, ulusal çıkarları aşan daha entegre bir güvenlik yaklaşımını gerektirmektedir. Ayrıca TDT üyeleri, iş birliği ve karşılıklı güven kültürünü teşvik ederek savunma yeteneklerini geliştirebilirler.

Bu birlik, dış baskılara karşı kolektif cevabı pekiştirmenin yanında teşkilatın bölgede istikrar sağlayıcı bir güç olarak rolünü de güçlendirmektedir. Sonuçta, zorluklar mevcut olsa da TDT içindeki gelişmiş askeri iş birliği potansiyeli hem iç hem de dış tehditlere karşı daha fazla güvenlik için bir yol sunmaktadır.

Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan 11 Kasım 2022'deki Semerkant Zirvesi'nde, güvenlik sorunları yaşıyan bölgelere yönelik etkili çözümlerin, özellikle güvenlik alanında, bu çok yönlü ve acil endişeleri ele almak için daha güçlü bir iş birliği ve koordinasyon gerektirdiğini belirtti (Güler, 2022). Semerkant zirvesinde Kıbrıs Türklerini Türk dünyasının bir parçası olarak kabul ettiğini vurgulayarak KKTC'nin teşkilatta gözlemci statüsünde yer almasını kabul etmiştir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2022). Buna karşın Teşkilatın Orta Asyalı üyeleri 4 Nisan 2025'de aynı kentte yapılan 1.Orta Asya-Avrupa Birliği zirvesine ilişkin ortak deklarasyonda BM Güvenlik Konseyi'nin Kıbrıs'la ilgili tek taraflı 541 ve 550 no'lu kararlarına atıfta bulunulması (Council of the European Union, 2025), Kıbrıs'ın tarihi ve hukuki gerçeklerini göz ardı eden tek taraflı BM kararlarına uyma taahhütleri, Güney Kıbrıs'ta diplomatik temsilcilik açma kararı almaları, TDT içinde kolektif güvenlik anlayışı geliştirilmesi önünde ciddi bir engel oluşturmaktadır.

6 Kasım 2024'te Bışkek'te yapılan zirvede üye ülkeler, bölücülüğün yanı sıra terörizmin her türüne ve tezahürüne, siber suçlara, aşırıcılığa karşı mücadelede iş birliğini sürdürmeye ve uluslararası platformlardaki çabaları koordine etmeye yönelik kararlılıklarını teyit etmişlerdir. Ayrıca Türk Devletlerini doğrudan etkileyen müdahaleler ile bölgede ve dünyada artan güvenlik riskleri ve sınamaları dikkate alarak Üye Devletlerin Güvenlik Konseyi Sekreterleri de dahil olmak üzere ilgili birimlerinin toplantılarının sürdürmesi çağrısında bulunmuşlar ve Üye Devletlerin ilgili kurumlarına daha yakın iş birliği için talimat vermişlerdir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024).

Güvenlik alanındaki bu kararlılık bir taraftan teşkilatın iş birliği alanlarının genişlemesine katkı sağlarken, diğer yandan üye devletlerin tehditlerle mücadelede ortak siyasi irade kararlılıklarını yansıtmaları bakımından da önem taşımaktadır.

Öte yandan Bışkek zirvesinde Türk Devletleri Sivil Koruma Mekanizmasının kurulmasına ilişkin uluslararası bir anlaşma imzalanmıştır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024). Genel Sekreter Kubanıçbek Ömüraliyev söz konusu anlaşmanın önemli bir başarı olduğunu açıklamıştır. Ömüraliyev, bu mekanizmanın, doğal afetlere ve acil durumlara müdahalede koordineli bir yaklaşım getireceğini, tehlikelere karşı hızlı müdahaleyi kolaylaştıracağını ve kriz durumlarında üyeler arasındaki eşgüdümü artıracığını vurgulamıştır (Şimşek, 2025).

Bışkek zirvesinde güvenlik alanında temasların sürdürölmesi çağrısı kısa bir süre sonra karşılık bulmuştur. TDT İçişleri Bakanları 23 Mayıs'ta Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de toplanarak Türk dünyasında bölgesel güvenlik iş birliği ortaklıklarını güçlendirmek ve Türk dünyasında terörle mücadele çabalarını koordine etmek amacıyla bir araya gelmişlerdir (Türkiye Today, 2025). Bu toplantı TDT'nin sosyal, kültürel ve ekonomik bir platformdan öteye geçiş anlamında kritik öneme sahiptir. Her ne kadar geçmiş zirvelerde bu alanlarda çabalara ağırlık verileceği vurgulansa da güvenliğin TDT'nin önemli bir gündem maddesi olması açısından dönüm noktasını temsil etmektedir.

6. SONUÇ

Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), üye devletler arasında kolektif savunma yeteneklerinin geliştirilmesine odaklanarak çeşitli bölgesel tehditlere karşı güvenlik iş birliği ve askeri bölgeselcilikten etkin bir şekilde yararlanmaktadır. TDT, ikili savunma anlaşmaları ve ortak askeri tatbikatlar aracılığıyla, askeri alanda iş birliğini teşvik ederken, kuvvetlerinin hazırlık durumlarını da güçlendirmektedir.

Bu tür girişimler bilgi paylaşımını ve eğitimi kolaylaştırmanın yanı sıra terörizm ve sınır istikrarsızlığı gibi dış tehditlere karşı mücadelede eşgüdüm çerçevesi de oluşturmaktadır. Kolektif yaklaşım, üye devletlerin karmaşık güvenlik sorunlarıyla başa çıkma yeteneğini geliştirerek, çeşitli jeopolitik dinamiklerin öne çıktığı bölgede iş birliğinin önemini arttırmaktadır. TDT'nin üye devletler arasında diyalog ve çatışma çözümüne yaptığı vurgu, proaktif bir strateji olarak iş istikrarı öne çıkarmaktadır.

Kırgızistan ile Tacikistan arasındaki sınır çatışmalarına ilişkin teşkilat çözümün müzakereler yoluyla sağlanması için diplomasiyi ve iş birliğine dayalı güvenlik önlemlerini teşvik etmiştir. TDT, üyeleri arasında kolektif güvenlik ilkelerini entegre ederek ve karşılıklı güven kültürünü teşvik ederek, kendisini hem iç çatışmalara hem de Rusya ve Çin gibi etkili güçlerden gelen dış baskılara çözüm bulmak için hayati bir platform olarak konumlandırmaktadır. Sonuçta örgütün güvenlik iş birliğini geliştirmesi teşkilatın iç uyumunu güçlendirmenin yanında bölgesel istikrarı da geliştirerek üye devletlerin ortak güvenlik tehditlerine etkili bir şekilde yanıt vermesini sağlayacaktır.

TDT'na üye ülkeler arasında devam eden güvenlik iş birliği, özellikle bölgenin karmaşık jeopolitik görünüm göz önüne alındığında, Türk dünyasında istikrarın korunması açısından hayati öneme sahiptir. Orta Asya, terörizm, etnik gerginlikler ve sınır anlaşmazlıkları gibi çeşitli güvenlik sorunlarıyla boğuşurken, Türk halkları arasında birleşik bir cephe zaruri hale gelmektedir. TDT üyeleri, ortak askeri tatbikatlar, istihbarat paylaşımı ve işbirlikçi savunma girişimleri aracılığıyla operasyonel yeteneklerini ve bu tehditlere etkili bir şekilde yanıt verme hazırlıklarını geliştirebilirler. Bu iş birliği, hem üye devletlerin ayrı ayrı savunma duruşlarını hem de bölgede barış ve istikrarın sürdürölmesi için hayati önem taşıyan dayanışma ve kolektif sorumluluk duygusunu güçlendirecektir.

Ayrıca TDT bünyesindeki güvenlik iş birliği, bölgeyi istikrarsızlaştırabilecek dış etkilere karşı tampon görevi görmektedir. Rusya ve Çin gibi güçlerin Orta Asya'da önemli ölçüde nüfuza sahip olduğu bir ortamda, uyumlu bir güvenlik çerçevesi, TDT üyesi devletlerin ulusal çıkarlarını ve bölgesel istikrarı ön planda tutarken bu dış baskılarla başa çıkmalarına olanak tanımaktadır. Türk devletleri birlikte çalışarak egemenliklerini koruyacak ve dış ilişkilerde dengeli bir yaklaşımı teşvik edecek stratejiler geliştirebileceklerdir. TDT üyelerinin ortak sorunlarını iş birliği zemininde çözebilecekleri ve barışa, kalkınmaya ve karşılıklı refaha olanak sağlayan bir ortamı teşvik etmeleri güvenlik iş birliği sayesinde gerçekleşecektir. Bu da doğal olarak güvenli ve istikrarlı bir Türk dünyasının ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

Jeopolitik görünüm, TDT'nin bölgesel bir askeri aktör olarak geleceği açısından umut vermektedir. Artan güvenlik tehditleri ve bölgesel istikrarsızlıkla birlikte TDT, üye devletler arasında kolektif savunma ve askeri iş birliğini teşvik etmede daha önemli bir oyuncu olma potansiyeline sahiptir. TDT iç ve dış tehditlerle mücadelede sağlam bir güvenlik sistemi oluşturmak için aralarında askeri anlaşmalar imzalamaları ve ortak eğitim tatbikatlarını geliştirmeleri önem taşımaktadır.

TDT, üyeleri arasındaki güvenlik bağlarını daha da güçlendirmek için bölgesel dayanışmayı teşvik ederken her üye devletin kendine özgü güvenlik kaygılarını ele alan kapsayıcı diyalog ve iş birliğine öncelik vermelidir. Bu hedefe ulaşmada düzenli zirveler, stratejik tartışmalar ve ortak çıkarları vurgulayan işbirlikçi savunma girişimleri katkı sağlayabilecektir. NATO ve diğer bölgesel örgütlerle yapılacak ortaklıklar kaynak ve uzmanlık açısından TDT'nin askeri etkinliğinin artmasında faydalı olacaktır. TDT, güven ve iş birliği ortamını teşvik ederek bölgesel bir askeri aktör olarak rolünü sağlamlaştırabilecektir. Teşkilat ayrıca Türk dünyasının istikrarının artması ve güvenliğinin sağlanması yönünde katkıda bulunarak üyelerin modern ve karmaşık güvenlik sorunlarıyla baş edebilmelerine olanak tanıyacaktır.

FUNDING / FON DESTEĞİ

Bu çalışma herhangi bir resmi, ticari ya da kâr amacı gütmeyen organizasyondan fon desteği almamıştır.

ETİK BEYAN

Yazar bu makalede araştırma ve yayın etiğine bağlı kaldığını, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'na ve fikir ve sanat eserleri için geçerli telif hakları düzenlemelerine uyulduğunu ve herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını belirtmiştir.

KAYNAKÇA

- Akçay, N. (2022). Does the Organization of Turkic States Worry China and Russia? <https://thedi diplomat.com/2022/11/does-the-organization-of-turkic-states-worry-china-and-russia/> (Erişim Tarihi: 17.05.2025)
- Alizada, N. (2025). Bölgeselciliğin Yeni Dinamiği: Türk Devletleri Teşkilatı ve Azerbaycan. MUTAD, Türk Devletleri Teşkilatı (Dünü, Bugünü, Yarını) Özel Sayısı içinde (ss.19-40). İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınevi.
- Aydın, M. (2002). Kafkasya ve Orta Asya'yla İlişkiler. Baskın Oran (ed.), Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, cilt II, 4.Baskı içinde (ss.366-439). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aydın, M. (2020). Kafkasya ve Orta Asya'yla İlişkiler. Baskın Oran (ed.), Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, cilt III, 4.Baskı içinde (ss.463-531). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bailes, A.J.K. & Cottey, A. (2005). Regional security cooperation in the early 21st century, SIPRI Yearbook 2006: Armaments, Disarmament and International Security, ss.195-223.
- Journal of Social Sciences Researches* *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*

- Bekmurzaev, N. (2025). Territorial Disputes no Longer Threaten Peace and Stability in Central Asia. <https://jamestown.org/program/territorial-disputes-no-longer-threaten-peace-and-stability-in-central-asia/> (Erişim Tarihi: 17.05.2025).
- Britannica (n.d.). Collective security. <https://www.britannica.com/topic/collective-security> (Erişim Tarihi: 10.03.2025)
- Buzan, B. & Wæver, O. (2003). Regions and Powers: The Structure of International Security. Cambridge: Cambridge University Press.
- Canikoğlu, E. (2010). Putin Döneminde Rusya Federasyonu'nun 'Yakın Çevre' Politikası: (2000-2008), (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Caspian Institute for Strategic Studies (29 June 2024). Russia and the Organization of Turkic States: Cooperation Prospects. <https://caspiainstitute/product/regional-programs-directorate-of-ciss/russia-and-the-organization-of-turkic-states-cooperation-prospects-38892.shtml> (Erişim Tarihi: 15.05.2025)
- Council of the European Union (2025, April 3). Joint Declaration following the First European Union-Central Asia Summit 4 April 2025, Samarkand, Uzbekistan, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7745-2025-REV-1/en/pdf> (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2025)
- Eren, E. (2022, 29 Haziran). Turgut Özal'ın Orta Asya (Türkistan) Politikası. Türkiye Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi-TASAM. https://tasam.org/tr-TR/Icerik/70108/turgut_ozalin_orta_asya_turkistan_politikasi (Erişim Tarihi: 17.05.2025)
- Eurasianet (2025, January 29). China enhances position as Central Asia's economic overlord. <https://eurasianet.org/china-enhances-position-as-central-asias-economic-overlord> (Erişim Tarihi: 17.05.2025)
- Farer, T.J. (1993). The Role of Regional Collective Security Arrangements. T.G.Weiss (Der.), Collective Security in an Changing World: A World Peace Foundation Study içinde (ss.153-186). Boulder & London: Lynne Rienner Publishers.
- Global Security (t.y.). Caspian Guard. <https://www.globalsecurity.org/military/ops/caspian-guard.htm> (Erişim Tarihi: 13.05.2025)
- Gnanguênon A. & Hofman, S.C. (2024). Regional Security Cooperation, Handbook of regional cooperation and integration içinde (ss.164-181). Cheltenham; Northampton : Edward Elgar Publishing.
- Güler, M.A. (2022, January 28). Turkic unity can counterbalance Russia-China dominance. <https://www.dailysabah.com/opinion/op-ed/turkic-unity-can-counterbalance-russia-china-dominance> (Erişim Tarihi: 15.05.2025)
- Harutyunyan, M. (2020). Russia Pledges Help to Yerevan if Fighting Reaches Armenia. <https://www.themoscowtimes.com/2020/10/31/russia-pledges-help-to-yerevan-if-fightingreaches-armenia-a71920> (Erişim Tarihi: 07.03.2021)
- Heckenthaler, J. (2024). Central Asia's Shifting Regional Dynamics: Navigating the Impact of Russia's War Against Ukraine. DGAP Policy Brief. <https://dgap.org/en/research/publications/central-asias-shifting-regional-dynamics> (Erişim Tarihi: 16.05.2025)
- Hurrell, A. (2007). On Global Order: Power, Values and the Constitution of International Society. Oxford: Oxford University Press.
- Hürriyet (2007, 16 Ocak). TSK'dan dünya ordularına 'barış' eğitimi. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/tskdan-dunya-ordularina-baris-egitimi-5784954>

- Kınık, H. & Çelik, S. (2021). The Role of Turkish Drones in Azerbaijan's Increasing Military Effectiveness: An Assessment of the Second Nagorno-Karabakh War. *Insight Turkey*, 23(4), 169-191.
- Kırım Haber Ajansı (2024, 08 Temmuz). Türk devletlerinin ortak askerî tatbikatı "Birleştik 2024" başladı! <https://www.qha.com.tr/turk-dunyasi/turk-devletlerinin-ortak-askeri-tatbikati-birlestik-2024-basladi-491139> (Erişim Tarihi: 18.05. 2025)
- Koçak, M. (2023). Potential of Organization of Turkic States in the International System: Promises and Vulnerabilities. *Insight Turkey*, 25 (5), 115-137.
- MacFarlane, S.N. (2023). Regional Organizations and Global Security Governance. T.G. Weiss& R. Wilkinson (Der.), *International Organization and Global Governance*, Third Edition içinde (ss.508-521). London and New York: Routledge.
- Matveev, A. (2025). Turkey's Turkic Gambit: Balancing Influence in Post-Soviet States. <https://timesca.com/turkeys-turkic-gambit-balancing-influence-in-russias-backyard/> (Erişim Tarihi: 24.03.2025)
- McBride, J., Berman, N. & Chatzky, A. (2023). China's Massive Belt and Road Initiative. <https://www.cfr.org/backgrounders/chinas-massive-belt-and-road-initiative> (Erişim Tarihi: 16.05.2025)
- Mirzazada, E.(2025). The Organisation of Turkic States: What you need to know about organisation. <https://anewz.tv/world/world-news/7372/the-organisation-of-turkic-states-what-you-need-to-know/news> (Erişim Tarihi: 24.05.2025)
- North Atlantic Treaty Organization (2023, July 04). Collective defence and Article 5. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_110496.htm (Erişim Tarihi: 18.05.2025)
- North Atlantic Treaty Organization (2024, March 07). Euro-Atlantic Partnership https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67979.htm (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2025)
- Outzen, R. (2023). Security and Military Cooperation Among the Turkic States in the 2020s. The Central Asia –Caucasus Analyst, Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, Joint Center.
- Şimşek, A. (2025, 22 Şubat). Türk Devletleri Teşkilatı yeni üye devletleri kabul edecek mi? <https://www.trthaber.com/haber/turk-dunyasi/turk-devletleri-teskilati-yeni-uye-devletleri-kabul-edecek-mi-898274.html> (Erişim Tarihi: 23.05.2025)
- Tarçın, U. (2025). Türk Devletleri Teşkilatı'nda Askeri İşbirliği: Stratejik Bir Perspektif. MUTAD, Türk Devletleri Teşkilatı (Dünü, Bugünü, Yarını) Özel Sayısı içinde (ss.244–267). İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınevi.
- Tass (2020, October 31). Pashinyan asks Putin to help ensure Armenia's security. <https://tass.com/world/1218647> (Erişim Tarihi:07.03.2021)
- The Moscow Times (2020, October 07). Russia's Security Guarantees for Armenia Don't Extend to Karabakh, Putin Says. <https://www.themoscowtimes.com/2020/10/07/russias-security-guarantees-forarmenia-dont-extend-to-karabakh-putin-says-a71687> (Erişim Tarihi: 07.05.2021)
- The State Council of The People's Republic of China (2023, October 11). Key takeaways BRI White paper https://english.www.gov.cn/news/202310/11/content_WS6526994fc6d0868f4e8e024a.html(Erişim Tarihi: 17.05.2025)
- Türk Devletleri Teşkilatı. <https://www.turkicstates.org/tr> (Erişim Tarihi: 10.03.2025)

- Türk Devletleri Teşkilatı (2009, 3 Ekim). Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin Kurulmasına Dair Nahçıvan Anlaşması. https://www.turkicstates.org/u/d/basic-documents-tr/Nahcivan_Anlasmasi_Turkce_20140417_193951.pdf (Erişim Tarihi: 10.03.2025)
- Türk Devletleri Teşkilatı (2022, 12 Kasım). Türk Devletleri Teşkilatı 9. Zirvesi Semerkant Bildirisi. <https://www.turkicstates.org/tr/haber/turk-devletleri-teskilati-9-zirvesi-semerkant-bildirisi> (Erişim Tarihi: 23.05.2025)
- Türk Devletleri Teşkilatı (2024, 6 Kasım). Türk Devletleri Teşkilatı 11.Zirvesi Bişkek Bildirisi. https://turkicstates.org/u/d/temel_belgeler/Bi%C5%9Fkek_Bildirisi.pdf (Erişim Tarihi: 23.05.2025)
- Türk Devletleri Teşkilatı (2021, 13 Kasım). Türk Dünyası 2040 Vizyonu. <https://www.turkicstates.org/tr/haber/turk-dunyasi-2040-vizyonu> (Erişim Tarihi: 10.03.2025)
- Türkiye Today (2025, May 23). Turkic nations propose new crime-fighting council amid global security concerns. <https://www.turkiyetoday.com/region/turkic-nations-propose-new-crime-fighting-council-amid-global-security-concerns-3201865> (Erişim Tarihi:23.05.2025)
- Yegorov, A. (1996). Collective Security System of the CIS States and Measures Providing Peace on the Territory of the Former Soviet Union. <https://www.nato.int/acad/fellow/94-96/yegorov/> (Erişim Tarihi: 12.03.2025)